

Dr. sc. Jozo Čizmić,
viši predavač Pravnog fakulteta u Splitu

IVAN HENNEBERG: "AUTORSKO PRAVO"
"Informator", drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje,
Zagreb 2001, 290 str.

Dr. Ivan Henneberg, dugogodišnji predavač na Pravnom fakultetu u Zagrebu, kao autor brojnih radova na području autorskog prava, svoj dugogodišnji i vrlo bogati rad i iskustvo pretočio je u knjigu *Autorsko pravo*, koja usto predstavlja i prvo djelo u kojemu se sustavno obrađuje autorsko pravo u Hrvatskoj.

Osobito nam je zadovoljstvo konstatirati da je iz tiska izašlo drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje knjige dr. Ivana Henneberga *Autorsko pravo*. Posebno zbog toga što je domaća literatura iz područja autorskog prava, kao i prava intelektualnog vlasništva u cjelini, dosta oskudna.

Uz pravo vlasništva, koje se odnosi na stvari u smislu građanskog prava, od XVIII. stoljeća nadalje počela su se zakonski priznavati i pravo vlasništva na intelektualne kreacije u području tehničkog i umjetničkog stvaralaštva. Neprijeporno je da intelektualno stvaralaštvo bitno utječe na cjelokupan razvitak ljudskog društva. Taj utjecaj dolazi do izražaja osobito u kulturnom, društvenom i gospodarskom životu određene zajednice. S druge strane, na razvitak intelektualnog stvaralaštva osobito povoljno utječu sustavi pravnih propisa koji jamče stvarateljima intelektualnih kreacija određena prava koja se odnose na zaštitu njihovih osobnih i imovinskih interesa glede iskorištavanja tih kreacija (tzv. moralna i imovinska prava). Naziv *intelektualno vlasništvo* rabi se kao skupni naziv za književno i umjetničko vlasništvo i industrijsko vlasništvo, dakle, za sva prava glede intelektualnih kreacija i u svezi s tim kreacijama. To se pravo naziva i pravo nematerijalnih dobara (*Immaterialguterrecht*). Naziv *intelektualno vlasništvo* rabi se za sve grane prava stvaratelja intelektualnih kreacija i prava koja su u užoj svezi s tim kreacijama. Taj naziv potječe još iz 19. stoljeća kao zajednički naziv za dvije grane prava koje su nazvane "industrijsko vlasništvo" i "književno i umjetničko vlasništvo", danas češće nazvano autorsko pravo. Intelektualno vlasništvo je imovinsko pravo i kao takvo može se kupovati, prodavati, izdavati dozvolu za korištenje, razmjenjivati ili poklanjati poput bilo kakvog drugog oblika imovine. Predmet intelektualnog vlasništva su proizvodi ljudskog duha (intelekt). Poticanje intelektualnog stvaralaštva uvjet je napretka svakog društva, nezavisno od dosegnuta stupnja gospodarskoga razvitka. Intelektualno stvaralaštvo značajna je komponenta nacionalnog bogatstva i nacionalne kulture te je razumljivo da uživa višestruku pravnu i institucijsku zaštitu. **Pravo**

intelektualnog vlasništva je, pak, grana prava koja regulira pravne odnose, pretežno imovinske, glede najšireg spektra intelektualnih dobara, među ostalim i autorskih djela. Pravo intelektualnog vlasništva, a pri tome se misli na industrijsko vlasništvo i autorsko pravo, u svakom slučaju pruža veći stupanj sigurnosti tvorcu nove intelektualne kreacije i daje mu na raspolaganje instrumente kojima može spriječiti sve ostale da koriste njegovu kreaciju. **Industrijsko vlasništvo** je, pak, međunarodno prihvaćeni *terminus technicus* za subjektivno pravo koje se odnosi na izume, tehnička unapređenja, robne i uslužne žigove, industrijsko obličje (modele i uzorke), oznake podrijetla proizvoda, poslovne tajne i dr. Svakako bi se trebalo odnositi i na know-how te zaštitu poštenog tržišnog natjecanja, odnosno zaštitu od nelojalne konkurencije (*unlawful competition*) i monopolskog ponašanja na tržištu, a u nekim se zemljama izričito navodi kako obuhvaća i licenciranje (*licensing*) i franchising. Pravo industrijskog vlasništva, kao samostalna grana prava, ima više dodirnih točaka s **autorskim pravom**. U najvećem broju zemalja riječ je o jedinstvenoj pravnoj disciplini. Autorskim se pravom regulira zaštita autorskih djela, tj. svih duhovnih ostvarenja iz područja znanosti, književnosti, umjetnosti i drugih oblika stvaralaštva, bez obzira na vrstu i oblik izražavanja. Autorsko pravo u objektivnom smislu mogli bi definirati kao skup pravnih pravila koja normiraju pravne odnose u pogledu intelektualnih tvorevina s književnog, znanstvenog i umjetničkog područja. U subjektivnom se smislu autorsko pravo može, pak, definirati kao objektivnim pravom priznato pravo autora intelektualnih tvorevina s književnoga, znanstvenog i umjetničkog područja u pogledu njegove tvorevine. Dok je predmet autorskog prava zaštita određenih intelektualnih ostvarenja, predmet industrijskog vlasništva je ponajprije zaštita različitih prava koja idu za tim da svom titularu osiguraju određenu prednost i zaštitu i time reguliraju odnose konkurencije na tržištu, odnosno osiguraju nositelju pojedinog prava isključivost gospodarskog iskorišćivanja određenoga intelektualnog ostvarenja. Usto, autorsko pravo stječe se samom činjenicom stvaranja, odnosno objavljivanja autorskog djela, dok je za prava industrijskog vlasništva karakteristično da se stječu odlukom mjerodavnoga državnog tijela u postupku koji svojim zahtjevom inicira budući titular nekog od tih prava. Potrebno je primjerice upozoriti da u hrvatskom pravnom sustavu uzorci i modeli mogu uživati kumulativnu zaštitu i to prema pravu industrijskog vlasništva, i kao djela industrijskog oblikovanja, prema autorskom pravu. Od autora zavisi hoće li ostvariti pravnu zaštitu na temelju propisa prava industrijskog vlasništva ili autorskog prava ili obje.

U ovoj knjizi dr. Henneberg obrađuje samo dio prava intelektualnog vlasništva – autorsko pravo. Treba svakako ponovno napomenuti da se radi o drugom izmijenjenom i dopunjenom izdanju knjige koja je bila *de facto* prvi hrvatski udžbenik autorskog prava i jedino djelo u kojemu je cjelovito predstavljen sustav autorskog prava u Republici Hrvatskoj. U odnosu na prvo rasprodano izdanje ove knjige (HENNEBERG, I., *Autorsko pravo*, "Informator", Zagreb, 1996. godine), knjiga koja je pred nama usklađena je s izmjenama i dopunama domaćeg zakonodavstva o autorskom pravu i njemu srodnim pravima, te je ažurirana novijom domaćom sudskom praksom i literaturom.

Knjiga "Autorsko pravo" sastoji se od 12 poglavlja.

U prvom poglavlju, *Pojam autorskog prava*, autor prikazuje genezu naziva autorsko pravo, te objašnjava u čemu su razlike i sličnosti s drugim nazivima koji se u

nas i u svijetu rabe za ovu granu prava (književno i umjetničko vlasništvo, intelektualno vlasništvo, copyright i sl.). Usto, nakon što je dao iscrpno određenje pojma autorskog prava u objektivnom i subjektivnom smislu, autor objašnjava odnos autorskog prava prema nekim drugim granama prava i pravnim disciplinama s kojima je autorsko pravo vezano, te ukazuje na oštru granicu autorskog prava u subjektivnom smislu prema nekim drugim granama prava (pravo vlasništva u građanskom smislu, pravo industrijskog vlasništva, autorskom pravu srodna prava, znanstvena otkrića, radno pravo, osobno pravo).

U drugom poglavlju, *Postanak i razvitak autorskog prava*, autor razmatra povijesni razvitak autorskog prava određujući ga kroz tri razdoblja: a/ razdoblje do nakladničkih i autorskih privilegija; b/ razdoblje nakladničkih i autorskih privilegija; c/ razdoblje zakona i međunarodnih ugovora o autorskom pravu. Posebno značajnim držimo iscrpan poredbeni prikaz zakonodavstva s područja autorskog prava te najznačajnijih međunarodnih ugovora, a na kraju su navedeni i nacionalni i međunarodni izvori hrvatskoga autorskog prava.

U trećem poglavlju, *Pravna narav autorskog prava*, autor prikazuje važnije teorije o pravnoj prirodi autorskog prava (teorija o autorskom pravu kao pravu vlasništva, teorija o autorskom pravu kao osobnom pravu, teorija o autorskom pravu kao pravu nematerijalnih dobara, dualistička teorija autorskog prava, monistička teorija autorskog prava). Iscrpna i pregledna obrada pojedinih teorija bit će od posebne koristi studentima, znanstvenicima i svima onima koji se bave ili namjeravaju baviti teorijom autorskog prava.

U četvrtom poglavlju, *"Izvori autorskog prava i srodnih prava"*, autor je sustavno obradio nacionalne i međunarodne (izravne i neizravne) izvore autorskog prava i srodnih prava. U dijelu o međunarodnim ugovorima, kao izvorima autorskog i srodnih prava, daje se potpuni pregled svih značajnijih ugovora, kao i položaj Republike Hrvatske prema njima, a posebno je detaljno prikazana Bernska konvencija.

U petom poglavlju, *Autorska djela*, obrađuje se objekt autorskog prava općenito. Pojam autorskog djela jest temeljni pojam autorskog prava, a autor razmatra i ukazuje koja sve obilježja mora imati neko djelo da bi se smatralo autorskim. Pri tome navodi mišljenja brojnih teoretičara, ali i stajališta zauzeta u domaćoj sudskoj praksi. Usto, detaljno se prikazuju autorska djela po vrstama kao i posebnosti tih vrsta.

Kao što to naziv poglavlja (*Nositelji autorskog prava*) sugerira, u šestom poglavlju autor objašnjava pojam nositelja autorskog prava i pri tome pravi razliku između izvornog (originalnog) nositelja, s jedne strane, te izvedenog (derivativnog) nositelja autorskog prava, s druge strane. Posebno značajnim držimo razdjel treći u kojemu se govori o koautorima, i u kojemu se prikazuje kako se uređuju odnosi među koautorima u pojedinim autorskopравnim sustavima, a ništa manje nije značajan ni dio u kojemu se govori o problematici glede autorskih djela stvorenim u radnom odnosu i prema narudžbi.

Sadržaju autorskog prava posvećeno je sedmo poglavlje, u kojemu se obrađuju pojedina autorskopравna ovlaštenja. U prvu su skupinu svrstana i obrađena ovlaštenja imovinskopравne naravi, odnosno autorska imovinska prava (pravo umnožavanja, pravo stavljanja u promet i pravo iznajmljivanja, pravo javnog prikazivanja, pravo javne izvedbe, pravo javnog recitiranja, radiodifuzijska autorska prava i prava

priopćavanja javnosti, kinematografska autorska prava, pravo izlaganja, pravo prijevoda, pravo prilagodbe, pravo slijeđenja), dok su u drugoj skupini ovlaštenja osobnopravne naravi, odnosno autorska moralna prava (pravo objave djela, pravo na povlačenje djela iz prometa, pravo na priznanje autorstva, pravo na poštivanje cjelovitosti djela, pravo na čast i ugled autora).

U osmom poglavlju autor se bavi posebnim aspektom raspolaganja autorskim pravom – *prijenosom autorskog prava*. Autor naglašava da se među živima mogu prenositi samo autorska imovinska prava i to na temelju ugovora ili na temelju zakona, dok se u slučaju smrti nasljeđivanjem mogu prenositi autorska imovinska i moralna prava. Kako je u poglavlju šestom autor već prikazao modalitete prijenosa autorskih imovinskih prava na temelju zakona, kao i autorskih imovinskih i moralnih prava nasljeđivanjem, u ovom je poglavlju težište stavljeno na ugovore kojima je predmet iskorištavanje autorskih djela – tzv. autorskopravne ugovore. U tom su smislu detaljno obrađeni: ugovor o izdavanju glazbenog djela, ugovor o prikazivanju, ugovor o izvedbi, ugovor o zvučnom snimanju, ugovor o kinematografskom djelu, a središnje je mjesto dobio nakladnički ugovor.

U devetom poglavlju, *Trajanje autorskog prava*, autor ističe da je trajanje autorskih imovinskih i moralnih prava vremenski ograničeno i ukazuje na razloge zbog kojih je to tako. Trajanje autorskih imovinskih i autorskih moralnih prava nije u svim autorskopравnim sustavima jednako. Zato je od velike koristi posebno navođenje općih rokova trajanja autorskog prava kao i pojedinih posebnih rokova.

Zaštita intelektualnog vlasništva, a time i autorskog prava, od velike je važnosti kako za vlasnika nove ideje, tako i za svaku državu, jer predstavlja značajnu komponentu nacionalnoga bogatstva i nacionalne kulture. Zato je razumljivo da uživa višestruku pravnu i institucijsku zaštitu. Upravo su razni aspekti povrede i zaštite autorskih prava predmet desetog poglavlja ove knjige – *Pravna zaštita autorskog prava*. Moderni zakoni predviđaju čitav niz kurativnih i preventivnih mjera za zaštitu povrijeđenih i ugroženih autorskih prava, a na osiguranje učinkovite zaštite autorskih prava države su obvezne i na temelju međunarodnih ugovora o autorskom pravu (primjerice, Bernske konvencije i Sporazuma TRIPS). U tom smislu i hrvatski Zakon o autorskom pravu sadrži odredbe o građanskopravnoj, kaznenopravnoj i upravnopravnoj zaštiti autorskog prava. Posebno je detaljno obrađena građanskopravna zaštita, kao najšira pravna zaštita autorskog prava. Obrađuju se brojni oblici i vrste povreda autorskih imovinskih i moralnih prava, sankcije za povrede autorskog prava, popravljjanje štete, privremene mjere, modeli tužbenih zahtjeva i nadležnost sudova, zastupanje.

U jedanaestom poglavlju pod nazivom *Ostvarivanje autorskog prava*, objašnjava se na koji način autor može ostvarivati svoja prava, te koje je i koliko je pri tome značenje autorskih društava koja se pojavljuju kao posrednici između korisnika i autora djela ili kao zastupnici autora. Također se daje kratka povijest i uloga poznatijih međunarodnih i domaćih udruženja za ostvarivanje autorskih prava. Autor je posebnu pozornost posvetio i kolektivnom ostvarivanju autorskog prava, te je potanko opisao način njezina provođenja u Hrvatskoj i na međunarodnoj razini.

Zadnje poglavlje knjige odnosi se na autorskom pravu *srodna (susjedna) prava*. Nakon što je ukratko ukazao na povijest i razloge njihova nastanka, autor je detaljno

obradio pravo proizvođača fonograma, pravo organizacije za radiodifuziju, a posebno je detaljno obradio pravo umjetnika izvodača. Značajno je da autor, nakon prikaza različitih stajališta, uvjerljivo objašnjava zbog čega se ova prava ne bi mogla smatrati autorskim pravom, nego zasebnim, autorskom pravu srodnim pravima.

Na kraju knjige nalazi se *sažetak* na engleskom jeziku (str. 274 - 276), bogati *popis relevantne literature* (str. 277 - 284), te *kazalo pojmova* koje će čitateljima olakšati korištenje ovom knjigom (str. 285 - 290).

Aktualnost teme, znanstvena razina, temeljitost obrade i uvažavanje teorijskih i praktičnih izvora, daju ovoj knjizi karakter visokovrijedne pravničke spoznaje. Djelo je pisano akribično i sustavno, ujednačenim, korektnim jezikom i stilom. Opseg od 290 stranica i 380 bilješki pokazuje nam tečnost i jasnoću logično koncipiranih rečenica, suptilnih pravnih analiza i suvereno vladanje stručnom terminologijom.

Kako u domaćoj pravnoj publicistici o ovoj temi nije pisano na ovako cjelovit način, nesumnjivo je da knjiga predstavlja značajan doprinos razvitku znanosti autorskog prava i prava intelektualnog vlasništva. Iako je knjiga je prvenstveno namijenjena studentima pravnih fakulteta, od ništa manje pomoći neće biti i znanstvenicima i praktičarima koji se bave poslovima iz kruga autorskog prava, ali i svima drugima koji na bilo koji način dođu u dodir s problematikom autorskog prava.

Treba napomenuti da je uređenje zakonodavstva na području prava intelektualnog vlasništva, pa time i autorskog prava, bilo jedan od temeljnih preduvjeta za pristupanje Republike Hrvatske Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO), a usklađivanje hrvatskog prava intelektualnog vlasništva s europskim pravom jedna je od obveza nametnutih nam odredbama čl. 71. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Europskih zajednica i njihovih država članica i Republike Hrvatske. Svima onima koji će sudjelovati u realizaciji tih obveza, ova će knjiga biti od velike koristi.

Na kraju, koristim se prilikom zahvaliti se autoru i njegovim suradnicima na ovom velikom doprinosu promicanju autorskog prava i prava intelektualnog vlasništva, uz primjebdu da smo svi skupa i dalje u obvezi prema pravnoj i široj javnosti izraditi udžbenik o pravu intelektualnog vlasništva.